

Jak se dostat k otevřeným zdrojům - služby a nástroje

Bc. Lenka Votýpková
Ústřední knihovna

- Studenti a akademičtí pracovníci potřebují přístup k informačním pramenům ke svému studiu a vzdělávání.
- Převážná část produkce vědecké literatury je k dispozici za předplatné nebo formou jednorázových poplatků.
- Knihovny mají omezené prostředky na to, aby mohly předplácet pro své uživatele všechny informační zdroje, které potřebují.
- Proto je zde model otevřeného přístupu, jehož ústřední ideou je: **Každý by měl mít online přístup k posledním výsledkům vědy, aniž by musel platit poplatek za přístup.**

- Otevřeně přístupné zdroje lze použít jako jakýkoli jiný zdrojový materiál, ačkoli je důležité vědět, jaká jsou omezení. Ta jsou určena podle druhu licence a budou často označena ikonami:
- **"Attribution"** - - Jako obvykle při použití materiálu vytvořeného někým jiným, toto omezení vyžaduje, abyste poskytli **příslušný kredit (tj. citovali)** při (opětovném) použití otevřeně přístupný zdroj. Patří sem i případy, kdy jste upravili původní dílo, a přesto musíte stále uvést zdroj originálu.
- **"Share alike"** - - Některé licence vám umožňují přizpůsobit původní dílo, pokud **distribuuujete svou úpravu pod stejnou licencí**.
- **"Non-commercial"** - - Některé licence umožňují určitou formu opětovného použití, pokud z toho **nevyplývá komerční zisk**. To znamená, že dílo nemůžete použít k inzerci nebo pro nějakou formu publikace, která bude prodávána jinde.
- **"No derivatives"** - - Některé licence umožňují kopírovat nebo sdílet původní dílo, ale **zakazují jakoukoli úpravu originálu**. To znamená, že pokud chcete použít zdroj, musíte tak učinit, aniž byste změnili obsah.

- pro účely této prezentace rozlišuji tři kategorie zdrojů otevřeného přístupu: výsledky výzkumu, vzdělávací materiály a další tvůrčí práce
- **Výstupy výzkumu** - Jedná se o výsledky akademického výzkumu a lze je nejčastěji nalézt v úložištích (repozitářích) a databázích vydavatelů.
- Repozitáře mohou být **institucionální** (jako DSpace pro VŠB-TUO) nebo **centralizované** (jako [arXiv](#), [FigShare](#))
- Pokud hledáte práci konkrétního vědeckého pracovníka, můžete jít přímo na webovou stránku instituce jeho působiště a tam projít jejich **institucionální repozitář**.
- Pokud máte zájem o obecnější prohledávání, můžete identifikovat vhodné repozitáře v adresáři [OpenDOAR](#).

arXiv.org

OpenDOAR

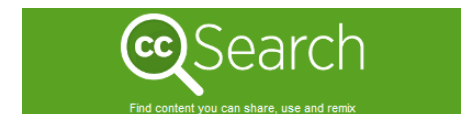
- [Google Scholar](#) může poskytnout způsob vyhledávání obsahu v úložištích, protože získává informace a odkazy z více otevřených zdrojů. Nevýhodou však je, že výsledky vyhledávání nelze omezit pouze na otevřený přístupový materiál.

- Databáze informačních zdrojů - obsahují nashromážděné archivy konkrétních vydavatelů. Pokud vydavatelé vytvoří směs otevřeného přístupu a tradičního obsahu založeného na předplatném, pak databáze jasně rozlišují, které výsledky jsou otevřeným přístupem (např. ScienceDirect (Elsevier), SpringerLink (Springer))

- **Vzdělávací materiály** - Jedná se o zdroje vyvinuté pro pomoc při výuce a lze je nalézt v úložištích otevřených vzdělávacích zdrojů (OER = Open educational resources).
- Stále větší počet univerzit poskytuje kromě svých institucionálních repozitářů pro výzkumné výstupy také úložiště OER.
- Existují ale rovněž centralizované databáze OER, jeden z nejpoužívanějších je [OER Commons](#).

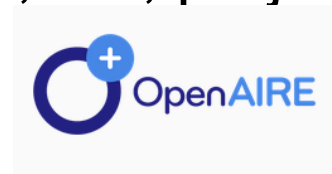

- **Jiné tvůrčí práce** - Některé příklady kreativních materiálů, které lze znovu použít, jsou umělecká díla, jako je fotografie, film a hudba.
- Klíčovou věcí, kterou hledáte, je materiál, který byl zpřístupněn pod licencí [Creative Commons](#).
- Pohodlným způsobem, jak je vyhledávat, je použít funkci [Creative Commons Search](#), která směřuje váš vyhledávací dotaz na jiný web (například YouTube, SoundCloud nebo Flickr) a automaticky filtruje výsledky, aby zobrazoval pouze ty, které mají otevřené licence.

Nástroje - agregátory otevřeného obsahu

- [OpenAIRE](#) portál Evropské komise, agregátor evropských otevřených repozitářů publikací, dat, projektů apod.

- V českém prostředí lze využít centralizované služby Národní technické knihovny, sklízející metadata z ostatních repozitářů a systémů:
 - [NUŠL](#) - Národní úložiště šedé literatury. Dohledáte zde diplomové práce, cestovní, výroční zprávy, příspěvky z konferencí a další typy šedé literatury.

Nástroje - autorská práva a licence

- [Creative Commons CZ](#) stránka české komunity Creative Commons, která představuje jednotlivé veřejné licence CC, jejich prvky a možnosti užití

- [SHERPA/RoMEO](#) databáze vydavatelských a časopiseckých politik ve vztahu k autoarchivaci

- [SPARC Author Addendum](#) vzor dodatku k licenční smlouvě, pomocí kterého si autor může zajistit výjimku pro autoarchivaci publikovaného článku

Nástroje - databáze a adresáře

- [Directory of Open Access Books](#) adresář otevřených knih

- [Directory of Open Access Journals](#) adresář otevřených časopisů a agregátor obsahu publikovaného v těchto časopisech

- [Open Access Map](#) databáze a mapa otevřených časopisů, repozitářů, politik a dalších služeb

Užitečné nástroje a pomůcky

- [DMPonline](#) online nástroj pro vytváření plánu managementu dat (data management plan)

- [E-zdroje](#) blog zaměřený na otevřený přístup, novinky z mezinárodního projektu OpenAIRE apod. (v češtině)

- [HowOpenIsIt?](#) příručka pomáhá zhodnotit míru otevřenosti vámi zvoleného časopisu (publikace, služby)

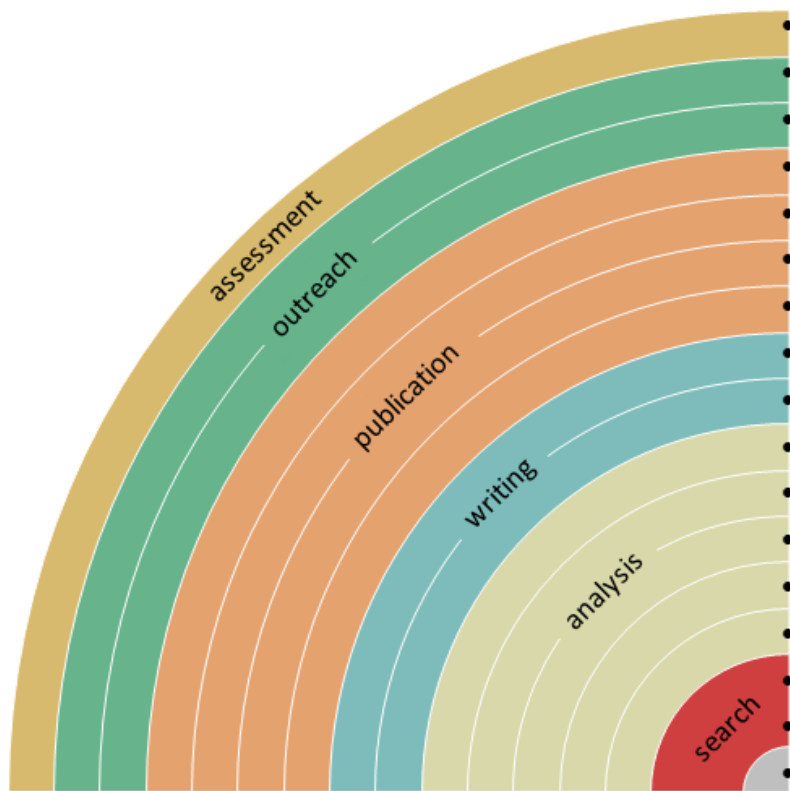
Užitečné nástroje a pomůcky

- [Open Access Overview](#) ucelený přehled o otevřeném přístupu a souvisejících termínech
- [Open Science Monitor](#) Monitoring otevřené vědy na stránkách Evropské komise
- [Think. Check. Submit.](#) stránka osvětové kampaně, která má za cíl provést publikující autory ověřením a zhodnocením důvěryhodnosti časopisu, ve kterém zamýšlí publikovat svůj článek

Další užitečné nástroje na webové stránce
<http://openaccess.cz/>

You can make your workflow more open by ...

- adding alternative evaluation, e.g. with altmetrics
- communicating through social media, e.g. Twitter
- sharing posters & presentations, e.g. at FigShare
- using open licenses, e.g. CC0 or CC-BY
- publishing open access, 'green' or 'gold'
- using open peer review, e.g. at journals or PubPeer
- sharing preprints, e.g. at OSF, arXiv or bioRxiv
- using actionable formats, e.g. with Jupyter or CoCalc
- open XML-drafting, e.g. at Overleaf or Authorea
- sharing protocols & workfl., e.g. at Protocols.io
- sharing notebooks, e.g. at OpenNotebookScience
- sharing code, e.g. at GitHub with GNU/MIT license
- sharing data, e.g. at Dryad, Zenodo or Dataverse
- pre-registering, e.g. at OSF or AsPredicted
- commenting openly, e.g. with Hypothes.is
- using shared reference libraries, e.g. with Zotero
- sharing (grant) proposals, e.g. at RIO

 Bianca Kramer & Jeroen Bosman <https://101innovations.wordpress.com>

[DOI: 10.5281/zenodo.1147025](https://doi.org/10.5281/zenodo.1147025)

Děkuji za pozornost!

lenka.votypkova@vsb.cz